

Iespēja uzņēmējiem pierādīt pārkāpuma novēršanu iepirkumos

2016. gada 31. oktobris 00:00

Mārtiņš Daģis, ZAB Cobalt zvērināta advokāta palīgs

2014. gada aprīlī stājās spēkā trīs jaunas ES publiskā iepirkuma direktīvas, kas aizstāj līdzšinējās direktīvas publisko iepirkumu jomā. Latvijā joprojām turpinās jauna Publisko iepirkumu likuma (PIL) pieņemšanas process. Tomēr vairāki jaunās direktīvas noteikumi jau ieviesti PIL, arī tā saucamā uzņēmumu pašattīrīšanās (self-cleaning) pēc pārkāpumiem.

Pretendentu izslēgšanas noteikumi laika gaitā tiek vairākkārt precizēti, arī attiecībā uz kārtību, kādā pasūtītājs veic pretendentu atbilstības pārbaudi. Izslēgšanas noteikumi attiecas uz visai plašu noziedzīgu nodarījumu spektru: saistība ar noziedzīgām organizācijām, kukuļošana, izvairīšanās no nodokļu nomaksas, mantiskie noziegumi, pat terorisms un cilvēku tirdzniecība. Turklāt izslēgšanas noteikumi neattiecas tikai uz uzņēmumu, bet arī uz tā valdes un padomes locekļiem, prokūristiem un pilnvarotajām personām. Bez krimināli sodāmiem pārkāpumiem dalību iepirkumos liedz arī konstatēti pārkāpumi saistībā ar personas nodarbināšanu bez darba līguma vai bez darba atļaujas, pārkāpumi konkurences tiesību jomā (horizontālā karteļa vienošanās). Tāpat pretendentam nedrīkst būt nodokļu parādi, kas pārsniedz 150 eiro. Šie nosacījumi attiecas ne tikai uz pašu pretendentu, bet arī personālsabiedrības biedriem, personām, uz kuru spējām pretendents balstās, un apakšuzņēmējiem, kuru darbu vērtība ir vismaz 20 procenti. Izslēgšanas nosacījumi atkarībā no pārkāpuma 12 mēnešus vai pat trīs gadus liedz uzņēmējiem iespēju piedalīties publiskajos iepirkumos, kas ir būtiska tirgus daļa.

Katru gadu ES dalībvalstis publiskā iepirkuma mērķiem tērē vidēji 19 procentus no iekšzemes kopprodukta, Latvijā šis rādītājs ir 17 procenti. 2014. gadā pieņemtā direktīva paredz, ka uzņēmums, uz kuru attiecas direktīvā paredzētie izslēgšanas nosacījumi, var iesniegt pierādījumus, ka uzņēmuma veiktie pasākumi ir pietiekami, lai pierādītu savu uzticamību. Latvijā regulējums par pretendentu uzticamības atjaunošanu PIL nosaka, ka pretendents, uz kuru attiecas izslēgšanas nosacījumi, kopā ar pieteikumu iesniedz skaidrojumu un pierādījumus par nodarītā kaitējuma atļidzināšanu vai noslēgtu vienošanos par nodarītā kaitējuma atļidzināšanu, sadarbošanos ar izmeklēšanas iestādēm un veiktajiem tehniskajiem, organizatoriskajiem vai personālvadības pasākumiem, lai pierādītu savu uzticamību un novērstu tādu pašu un līdzīgu gadījumu atkārtosanos nākotnē. Šādā gadījumā pasūtītājam būs pienākums veikt attiecīgu novērtēšanu. Ņemot vērā, ka pasūtītāja resursi un kompetence var nebūt pietiekama šādai novērtēšanai, likums paredz tiesības pasūtītājam lūgt atzinumus no attiecīgās jomas kompetentajām iestādēm par pretendenta veikto pasākumu pietiekamību uzticamības atjaunošanai. Ja pēc novērtējuma pretendenta veiktie pasākumi tiek atzīti par pietiekamiem, to nebūs pamata izslēgt no iepirkuma. Savukārt, ja veiktie pasākumi novērtēti kā nepietiekami, tad pasūtītājs pieņem pamatotu lēmumu par pretendenta izslēgšanu.

Pašattīrīšanās pasākumu pietiekamība likumā nav skaidri definēta, tāpēc pasūtītājiem būs liela rīcības brīvība to novērtēšanai. Nozīmīgi būs arī kompetento iestāžu sniegtie atzinumi. Vienlaikus nebūtu pamata neņemt vērā kritērijus, kas minēti ES direktīvā un PIL. Proti, pirmkārt, varētu tikt vērtēts tas, vai pretendents ir novērsis nodarīto kaitējumu vai vismaz noslēdzis vienošanos par tā novēršanu. Otrkārt, būtu jāvērtē, vai pretendents pārkāpuma izmeklēšanas procesā ir sadarbojies ar kompetentajām iestādēm un izskaidrojis pārkāpuma apstākļus. Treškārt, jāvērtē, vai pretendenta veiktie tehniskie, organizatoriskie vai personālvadības pasākumi ir pietiekami. Šādi pasākumi var ietvert kontroles sistēmu ieviešanu uzņēmumā, vadlīniju izstrādi, kā arī personāla izglītošanu attiecīgajos jautājumos.

Piemēram, Vācijas tiesu praksē ir skaidrots, ka pārkāpumā tieši iesaistītās personas uzņēmumam būtu jāatbrīvo no darba nekavējoties. Vienlaikus pret personām, kuras bijušas iesaistītas netieši, pietiekama varētu būt atļaišana ar paziņojumu, vienošanās par darba attiecību izbeigšanu vai disciplinārsoda piemērošana. Var secināt, ka regulējuma efektivitāte un pašattīrīšanās pasākumu pietiekamības novērtējums būs atkarīgs no pasūtītāju un citu institūciju pieņemtajiem lēmumiem. Taču pozitīvi ir vērtējama šādas iespējas došana uzņēmumiem, jo iepriekš likums nepieļāva nekādas atkāpes no izslēgšanas noteikumiem publiskajos iepirkumos.

